

Matej Klemenčič

Nagrobnik ljubljanskega škofa Žige Herbersteina (1644-1716) v Perugi*

Žiga (Sigismund) Krištof Herberstein, trinajsti ljubljanski škof, je širši strokovni javnosti manj znana osebnost in nima svojega gesla niti v *Enciklopediji Slovenije*.¹ Zato je morda prav, da vsaj v osnovnih črtah opišemo njegovo življenje in delo,² čeprav želimo v tem prispevku predvsem predstaviti njegov dosedaj praktično neznan nagrobnik.

Rodil se je 13. februarja leta 1644 v Gradcu. Študiral je v rojstnem kraju pri jezuitih, nato še v Passauu in Regensburgu ter v letih 1661-1665 kot gojenec nemško-ogrskega jezuitskega kolegija (*Collegium Germanicum - Hungaricum*) v Rimu.³ Julija 1667 je bil v Ljubljani posvečen za duhovnika ter takoj nato imenovan za ljubljanskega stolnega prošta. Leta 1668 je na rimski univerzi Sapienza doktoriral iz filozofije in teologije. Že v času študija je postal kanonik v Regensburgu, v naslednjih letih pa še v Passauu, Wrocławu in Augsburgu.⁴ Leta 1679 je postal novomeški prošt, naslednje leto še dolenski arhidiakon, leta 1693 pa ga je cesar Leopold I. imenoval za ljubljanskega knezoškofa. Papež Inocenc XI. je imenovanje potrdil 6. decembra 1683 in deset dni kasneje je novi kne-

zoškof prišel v Ljubljano. Umeščen je bil 6. februarja 1684 v stolnici, 1. maja tega leta pa je prejel škofovsko posvečenje.⁵

V času njegovega stolovanja so prenavljali škofijski dvorec ter se odločili za zidavo nove stolnice, za kar je škof prispeval tudi nekaj denarja.⁶ Konec julija leta 1700 se je odločil, da se bo odpovedal škofiji in se umaknil v oratorij sv. Filipa Nerija v Perugia. Cesar je odstop kmalu sprejel, papež pa je svojo privolitev sporočil šele 15. maja 1701.⁷ Tako je v osemnajstem letu stolovanja odstopil in 1. junija 1701⁸ odšel v Italijo. Tik pred odhodom iz mesta, 30. maja, je podpisal listino o ustanovitvi javne knjižnice, današnje semeniške knjižnice, ki ji je zapustil tudi svoje knjige.⁹ Umrli je v Perugi 20. julija 1716.

⁵ Cf. tudi V. Steska, Dolničarjeva ljubljanska kronika od l. 1660 do 1718, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, XI, 1901, 32. Dolinar piše, da naj bi se leta že 1687 zamen potegoval za regensburško in passausko škofijo (Dolinar 1990, 184; Dolinar 1993, 74), Dolničar pa volitve v Passau omenja leta 1689 (Steska 1901, 75).

⁶ Wurzbach, loc. cit. (30000 fl.); Gruden, loc. cit. (2674 gld.). Za gradnjo stolnice in vlogo škofa pri tem cf. e. g. Steska 1901, 86 ss.; J. Veider: *Stara ljubljanska stolnica. Njen stavbni razvoj in oprema*, Ljubljana 1947, 46-47. Temeljni kamen nove stolnice so položili peti dan po njegovem odhodu iz Ljubljane, 6. junija 1701, posvetil pa ga je šele njegov naslednik Ferdinand Karl Künburg 18. junija 1703 (Steska 1901, 143-144). Škofijski dvorec naj bi leta 1695 dobil novo arkadno dvorišče (cf. V. Steska, *Academia Operosorum*, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, X, 1900, 85, brez letnice; Steska, *Ljubljanski škofijski dvorec*, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, VI, 1926, 30). Citat v Dolničarjevi kroniki je nekoliko drugačen: škof je dal v škofijskem dvorcu aprila 1695 popraviti in obokati hodnik (Steska 1901, 81).

⁷ Steska 1901, 88. Drugačni podatki pri Dolinarju: odstop 24. maja 1701, sprejeto 18. julija tega leta (cit. Dolinar 1990, 184; Dolinar 1993, 74).

⁸ Steska 1901, 90.

⁹ Listino je podpisal skupaj z ljubljanskim stolnim proštom in predsednikom Akademije operozov Janezom Krstnikom Prešernom in stolnim dekanom in generalnim vikarjem Janezom Antonom Dolničarjem. Za knjižničarja je škof iz lastnega premoženja namenil 2000 forintov nemške veljave. Sebi in svojim naslednikom na stolici je zato pridržal pravico njegovega imenovanja. Cf. e. g. Steska 1900, 77-79; V. Steska, Dolničarjeva "Bibliotheca Labacensis publica", v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, X, 1900, 135; M. Smolik: *Semeniška*

* Za razvezo napisal na nagrobniku in pomoč pri njegovem tolmačenju se zahvaljujem mag. Stanku Kokoletu.

¹ V. Rajšp, s. v. Herberstein, v: *Enciklopedija Slovenije* 4, 1990, 15.

² Življenjepisni podatki so povzeti po: J. W. Valvasor: *Die Ehre des Herzogtums Crain*, II/VIII, Laybach 1689, 676; C. von Wurzbach: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, VIII, Wien 1862, 343:66; J. Gruden: *Zgodovina slovenskega naroda*, I (1910-1916), Ljubljana 1992, 959.960, repr. p. 963; J. Lesar, s. v. Herberstein Sigism. Krištof, v: *Slovenski biografski leksikon* I/2, 1926, 314; F. M. Dolinar, s. v. Herberstein, Sigismund Christoph (seit 1695 Graf, seit 1710 Reichsgraf) von (1644-1711), v: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1648 bis 1803. Ein biographisches Lexikon*, Berlin 1990, 183-184; F. M. Dolinar: *Prošti novomeškega kapitlja. 1493-1993*, Novo mesto 1993, 72-74. Ponekod se podatki v starejši literaturi razlikujejo in kjer ne citiram drugače, navajam Dolinarjeve ugotovitve. Za dodatno literaturo cf. *infra*.

³ Cf. tudi J. Benkovič, Kranjski bogoslovci v Rimu, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, VIII, 1898, 67-68.

⁴ Cf. tudi A. Koblar, Ljubljanačani 17. stoletja, v: *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, X, 1900, 199, je leta 1672, ko je kot boter prisostvoval krstu, omenjen kot regensburški in passauski kanonik, leta 1674 pa kot kranjski deželni odposlanec.

Nagrobnik škofa Žige Krištofa Herbersteina, sv. Peter, Perugia

Obdobje, ki ga je škof Herberstein preživel v Italiji, je gotovo pomembno tudi za naše zgodovinarje. Njegova pisma iz Perugie, ki so hranjena v Ljubljani, so že pregledovali muzikologi, neznana pa je njegova morebitna zapuščina v peruginskih arhivih. Neraziskani so ostali tudi njegovi stiki z mladim Alešem Žigo Dolničarjem, ki je

v letih 1704-1707 študiral v Perugii,¹⁰ pojasniti pa bo treba še njegove stike z benediktinci, saj njegovega nagrobnika ni v cerkvi sv. Filipa Nerija, temveč se nahaja v benediktinski cerkvi sv. Petra na obrobju Perugie.¹¹ V levi stranski ladji je doslej še neobjavljena baročna nagrobna plošča, na kateri piše, da so jo dali postaviti opat in benediktinski menihi sv. Petra grofu Sigismundu Krištofu Herbersteinu, ljubljanskemu škofu in knezu Svetega rimskega imperija, na Nemškem visoko cenjenemu možu odličnega rodu, ki so ga odlikovali mil značaj, pozornost vzbujajoča učenost, pa tudi izjemna pobožnost. Umrli je, potem ko se je upokojil, sedemdesetleten, trinajst dni pred avgustovskimi kalendami leta 1716.

SIGISMVNDIO CHRISTOPHORO COM(iti) AB HERBERSTEIN
EPISCOPO LABACENSIS ET S(acri) R(omani) I(mperii) PRINCIPI
GENERIS AMPLITUDINE INTER GERMANOS PRAECLARO
MORVM SVAVITATE OPTIMO
INGENIJ ERVDITIONE CONSPICVO
ANIMI PIETATE EXIMIO
ABBAS ET MONACHI CASINENSES S(ancti) PETRI
APVD QVOS ABDICATIS INVLIS
(ante diem) XIII KAL(endas) AVGVST(as) MDCCXVI
SEPTVAGENARIO MAIOR DIEM CLAVSIT EXTREMVM
PRAESVLII INTEGERRIMO AC BENEFICENTISS(imo)
P(roprío). P(osuerunt).

knjižnica v Ljubljani, Ljubljana 1975 (*Kulturni in naravni spomeniki Slovenije*, 54), 5 ss; M. Smolik, Janez Krstnik Prešeren in prva javna znanstvena knjižnica v Ljubljani, v: *Academia operosorum. Zbornik prispevkov s kolokvija ob 300-letnici ustanovitve*, Ljubljana 1994, 61-72. Škof Herberstein ima vidno mesto tudi v zgodovini slovenske baročne glasbe. Cf. J. Höfler: *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*, Ljubljana 1978, 85, 88, 115, tab. XXIII-XXVI (pismo J. A. Dolničarju z dne 20. 9. 1710) - s starejšo literaturo.

¹⁰ M. Smolik, s. v. Thalnitscher (Dolničar) Aleš Sigismund, v: *Slovenski biografski leksikon*, IV/12, 1980, 71-72, meni, da se je mladi Dolničar prav zaradi Herbersteina odločil za študij v Perugi. M. Stele, Aleš Žiga Dolničar, v: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. I, 1951, 139-155, pa Herbersteina sploh ne omenja.

¹¹ Edini, ki v zvezi z njegovim bivanjem v Perugi omenja tudi samostan sv. Petra, je Dolinar, ki piše: "...H[erberstein] ... zog sich ... in das Oratorium des hl. Philipp Neri bzw. in die Benediktinerabtei S. Pietro zurück." Edini navaja tudi datum smrti, mesto pokopa pa je označeno kot "v samostanski cerkvi" (Dolinar 1990, 184; cf. tudi Dolinar 1993, 74). Nagrobnik v slovenski literaturi ni bil omenjen. Od tujih mi je znana le omemba v turistično - umetnostnozgodovinskem vodniku Georga Kauffmanna: *Reclams Kunstführer Italien. Band IV. Emilia-Romagna. Marken. Umbrien. Baudenkmäler und Museen*, Stuttgart 1971, 474. V cerkvi San Pietro je "Grabmal für Cristoforo Herberstein, den hier 1716 verstorbenen Bischof von Ljubljana".

Herbersteinov grb na nagrobniku

ZUSAMMENFASSUNG

Der Grabstein des Ljubljaner Bischofs Sigismund Christoph Herberstein (1644-1716) in Perugia

Der Artikel stellt den in der Literatur noch nicht erwähnten Grabstein von Sigismund Christoph Herberstein (1644-1716) in der Benediktiner Kirche des Hl. Petrus in Perugia dar. Herberstein war Bischof von Ljubljana von 1683 bis 1701, wonach er sich in das Oratorium des Hl. Filippo Neri in Perugia zurückzog. In der Zeit seines Bischofamt wurde der Entschluß zum Bau einer neuen Domkirche in Ljubljana gefaßt, er selbst war Mitbegründer der heutigen Priesterseminarbibliothek.